

Jelző nélküli kapitalizmus nincs

Recenzió Pogátsa Zoltán *Magyarország politikai gazdaságtana*¹ – *Az északi modell esélyei* című könyvéről

SZERZŐ: Szigeti Cecília egyetemi docens / Széchenyi Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar

Pogátsa Zoltán szakterületének ismert és elismert művelője. Blogja, cikkei, média-szereplései szemléletformálók és figyelemreméltók. Most megjelent könyvét így kezdi: „Nem egy pesszimista könyvet tart kezében az Olvasó.” Jó lenne, ha el tudnánk hinni a szerzőnek, csupán önszuggesztió a turáni átok, és elérhető a harmonikusabb, depolitizáltabb, igazságosabb – vagy egyszerűen élhetőbb társadalom.

Az első fejezetben a késő Kádár-korszak és a rendszerváltás áttekintésével rámutat egy alapvető problémára: miközben a nyugati világ számos választási lehetőséget kínált a kapitalizmus létező válfajai között, a kelet-európaiak egy sehol sem létező, absztrakt tankönyvi elképzelés alapján vágtak bele a kapitalizmus építésébe.

A következő fejezetben a létező kapitalizmus hat válfaját ismerteti:

1. a jóléti állam skandináv/északi modellje,
2. a brit és kontinentális jóléti államok,
3. a neoliberális, angolszász országok,
4. az offshore területek,
5. a konzervatív fejlesztő államok,
6. a kelet-európai külföldi működőtőke-függő versenyállam.

A jóléti állammal kapcsolatban megjegyzi, a koncepció fő jellemzője nem a megtermelt értékek elosztogatása, hanem az a meggyőződés, hogy ember és ember között nincs különbség.

A harmadik fejezetben a fejlődés három meghatározó tényezőjét azonosítja: a társadalmi értékrendet, az állami szerepvállalást és a külső függőséget. A szerző állásfoglalása egyértelmű, a kapitalizmus egyes válfajai nem azonos értékűek, közülük gazdasági, társadalmi és fenntarthatósági szempontból is kiemelkedik a skandináv modell.

A neoliberális harmadik köztársaságról szóló negyedik fejezet bemutatja a fejlett országokban a politikai mezőt megosztó kulturális [függőleges] és gazdasági [vízszintes] törésvonalat. A szerző szerint a fejletlenebb országokban a politikai mező kétosztatú, Magyarországon a „népies-urbánus” vitának nevezett osztat határozza meg a politikai

logikát. A szerző optimizmusában osztozva reméljük, hogy a differenciáltabb társadalomszemlélet, a kulturális és gazdasági dimenziók elhatárolása világosabb közbeszédhez és talán kevesebb, félreértésből származó konfliktushoz vezet.

Ebben a fejezetben mutatja be a harmadik köztársaság társadalmi igazságtalanságait, oktatás- és foglalkoztatáspolitikáját, a cigányok hátrányos helyzetét és a magyar neoliberális modell jellemzőit, amelyek a „balliberális ideológiai mező” összeomlásához vezettek.

Az ötödik fejezetben az Európai Uniót mint nemzetközi gazdasági keretet definiálja. „Mi az Európai Unió tulajdonképpen?” – teszi fel a kérdést a fejezet elején, több mint egy évtizeddel Magyarország EU-csatlakozása után. A szerző úgy véli, a politikai oldalak által kialakított mindkét kép, a „gyarmatosító” és a „megmentő” egyaránt felszínes. A fejezet kérdéssel zárul: „Lesz-e fenntartható, szociális Európa?” – és csak reméljük, hogy a válasz igen lesz. A hatodik fejezet Orbán jobboldali rezsimjének kialakulásáról szól, és arra a kérdésre keresi a választ: „Unortodox-e a Fidesz gazdaságpolitikája?” A szerző szerint három intézkedés: a különadók, a devizehitelek kötelező banki konverziója, de főként a szociálpolitikát helyettesítő rezsicsökkentés nevezhető „unortodoxnak”. Ezek a középosztály megerősítését célzó, tudatos társadalompolitikai lépések tovább fokozták a társadalmi különbségeket. A workfare [munkaalapú társadalom] és a welfare [jóléti társadalom] szembeállítását a szerző szerint jobboldali liberális elgondolás.

Az utolsó fejezet arra keresi a választ, hogy van-e az északi modellnek relevanciája Magyarországon. A modell célja, hogy társadalmi mobilitási lehetőséget biztosítson minden ember számára. A nagyobb egyenlőségi szint nemcsak létbiztonságot eredményezne a legszegényebbeknek, hanem javuló társadalmi mutatókat, és ezáltal nagyobb biztonságot jelentene a középosztálynak. Hogyan működhetne az északi modell nálunk? Az első lépés az anikorrupció, mert fontos, hogy az állampolgárok érezzék, adóik a közcél érdekében hasznosulnak. Ezen túlmenően a legjobb tár-

sadalmi beruházás a hátrányos helyzetűek oktatásának javítása, ez az északi modell „titka”. Az oktatás mellett hangsúlyosan megjelenik az egészségügyi ellátás javítása, amely a humántőkébe való befektetés másik fontos formája. A közösségi közlekedés fejlesztése hozzájárulhat a környezeti állapot javulásához, a szakszervezeteknek pedig fontos szerepe lehet a társadalomban egymásnak feszülő érdekek harmonizálásában. Végül a szerző arra keresi a választ, mi-

ből finanszírozható az északi modell. A válasz egyszerű: az olimpia, a világhiállítás, új kormányzati negyed és egyéb presztízsb beruházások, valamint az indokolatlan infrastruktúra-bővítés helyett költhetnénk oktatásra, egészségügyre vagy közösségi közlekedésre. Sok milliárd forint forrást biztosíthatnánk az áfavesztés és az offshore elszívargás csökkentésével.

Mielőtt az Olvasó csüggedten legyintene és továbblapozna, arra gondolva, hogy ilyen rendszer nálunk úgysem lesz soha, érdemes megfontolni, hogy ennek megvalósulása csak tőlünk függ. Választhatjuk a demagóg és korrupt rendszer helyett a valós értéken alapuló, jól működő jóléti államot.

JEGYZET

- 1 Pogátsa Zoltán [2016]: *Magyarország politikai gazdaságtana, az északi modell esélyei*, Osiris Kiadó

A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból valósult meg [K-120044].